

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до семінарських занять з дисципліни
“СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА”
(для спеціалістів, магістрів)

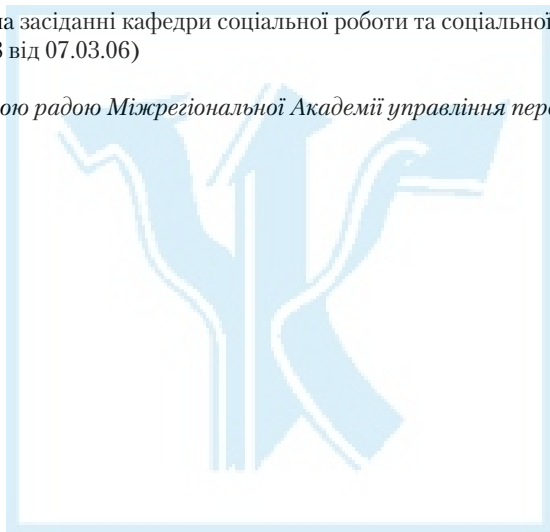
МАУП

Київ 2006

Підготовлено доцентом кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Е. М. Макаренко

Затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
(протокол № 8 від 07.03.06)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Макаренко Е. М. Методичні рекомендації до семінарських занять з дисципліни “Соціальна політика” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2006. — 32 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, зміст дисципліни за модулями, плани семінарських занять, основні поняття та визначення тем, питання для самостійної роботи, теми рефератів, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Тематичний план курсу “Соціальна політика” включає лекції, семінарські заняття і самостійну роботу студентів (у тому числі під керівництвом викладача). Особливу роль при цьому відіграють семінарські заняття, покликані допомогти студентам закріпити здобуті теоретичні знання та виявити творчі здібності. Найраціональнішою системою підготовки до семінару є система, яка включає такі елементи:

1. Своєчасне ознайомлення з метою семінару і питаннями плану.
2. Встановлення зв'язку теми з відповідними розділами програми курсу.
3. Вивчення літературних джерел, рекомендованих до теми семінарського заняття.
4. Вивчення відповідної теми за підручником.
5. Ознайомлення з методичними посібниками.
6. Перегляд власного конспекту лекцій.
7. Безпосередня підготовка до виступу на семінарі (складання плану, тез, конспекту виступу).
8. Запис незрозумілих питань, які слід з'ясувати на консультації (або на семінарі).
9. Самоперевірка готовності до семінарського заняття, що включає в себе перевірку засвоєння основних понять і категорії, які вказані до кожного семінарського заняття. Самоперевірку можуть здійснювати кілька студентів, задаючи один одному запитання.

План передбачає розкриття структури прочитаної праці, її розділів, підрозділів і параграфів. Він не повинен механічно повторювати зміст праці. Слід навчитися самостійно виокремлювати проблеми, питання, давати їм назви і розташовувати в логічній послідовності.

Тези — це не простий перелік проблем, а коротко сформульовані положення праці без детального викладу доказів, принципів, міркувань автора праць.

Конспект — це стислий самостійний виклад основних думок автора праці в їх логічній послідовності з наведенням найважливіших положень. Зміст конспектування передбачає поділ праці чи окремих її розділів, параграфів на частини і їх короткий виклад у стислому вигляді, своїми словами. Зміст сторінки, наприклад, може бути викладений в одному абзаці, а зміст розділу — на одній-двох сторінках при

збереженні логічної послідовності. Писати треба зрозуміло, чітко, послідовно. Основні ідеї, висновки слід підкреслювати.

На семінарських заняттях викладач оцінює не тільки знання студентами основного змісту питання, яке вивчається, а й їх уміння вести конспект праці. Під час підготовки до семінарських занять студентам слід раціонально використовувати навчальні посібники, словники, енциклопедичні словники та ін.

У процесі вивчення курсу “Соціальна політика” кожний студент повинен мусить написати і захистити реферат, взяти участь в обговоренні рефератів інших студентів.

Розпочинаючи вивчати курс, студент вибирає тему реферату, узгоджує її з викладачем, у якого може одержати детальні рекомендації щодо підбору та вивчення літератури, оформлення реферату.

ЗМІСТ

дисципліни за модулями, плани семінарських занять. Основні поняття та визначення тем

Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні та історичні засади соціальної політики в державі (на прикладі України)

Тема 1. Соціальна сфера: сутність та структура (для самостійної роботи студентів)

Література [1; 10; 11; 13; 14; 16; 22; 24]

Тема 2. Соціальна політика як функція державного управління

2.1. Суть соціальної сфери. Галузі соціальної інфраструктури та види діяльності.

2.2. Мета соціальної політики в Україні.

2.3. Принципи соціальної політики в умовах формування ринкових відносин.

2.4. Завдання соціальної політики в Україні і напрями її здійснення.

2.5. Суб'єкт і об'єкт соціальної політики.

Література [1; 18; 20–22]

2.1. Суть соціальної сфери. Галузі соціальної інфраструктури та види діяльності

До соціальної сфери належать такі галузі соціальної інфраструктури та види діяльності:

- діяльність із забезпечення ефективної зайнятості населення;
- діяльність з формування доходів членів суспільства;
- діяльність із соціального забезпечення і захисту громадян;
- діяльність, що забезпечує споживання, форми і способи їх задоволення;
- охорона здоров'я;
- народна освіта;
- торгівля, громадське харчування та побутове обслуговування;
- житлово-комунальне господарство;
- діяльність з екологічного захисту громадян;
- культура і мистецтво.

2.2. Мета соціальної політики в Україні

Мета соціальної політики полягає у створенні умов для формування, розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття, самореалізації творчого соціального потенціалу людини, особистості, її сутнісних сил, а також для задоволення людиною соціальних потреб та інтересів, освоєння соціальних цінностей, підтримання в суспільстві соціальної злагоди, стабільності та соціальної цілісності, самовідтворюваного, самодостатнього рівня соціодинаміки, соціального прогресу.

2.3. Принципи соціальної політики в умовах формування ринкових відносин

Перший принцип. Держава створює умови, за яких кожний працездатний громадянин самозабезпечується при солідарній підтримці суспільства. Держава повинна гарантувати людям таку життєдіяльність, за якої їхній добробут має залежати тільки від власної праці, розумових здібностей, свідомого ставлення до власної свободи і відповідальності.

Другий принцип. Держава і суспільство допомагають хворим і непрацездатним на рівні, що відповідає економічним здобуткам та досягненням країни.

Третій принцип. Провідним напрямом соціальної підтримки захисту населення має бути соціальне страхування. Кожний член суспільства має страхуватися і платити страхові внески, що є умовою

подальшого отримання благ, які надасть йому суспільство у скрутних ситуаціях.

Четвертий принцип. Державні структури повинні спрямовувати зусилля і на подолання безробіття. Хоча цю важливу для суспільства і кожного громадянина проблему покликані розв'язувати передусім підприємства і профспілки згідно з тарифними угодами.

П'ятий принцип. Держава повинна створювати можливості для залучення громадян до участі в суспільному житті, зокрема, у створенні різних рухів, формуванні страхових фондів, започаткуванні діяльності кредитних спілок тощо.

2.4. Завдання соціальної політики в Україні і напрями її здійснення

Основні завдання соціальної політики:

- забезпечення стабілізації рівня життя населення;
- сприяння розвитку України як суверенної демократичної, соціальної, правової держави;
- забезпечення конституційних прав і гарантій населення;
- органічне поєднання політики фінансової стабілізації та економічного зростання із соціальною політикою; визначення та здійснення заходів національної безпеки держави в соціальній сфері;
- орієнтацію соціальної політики на економічно активне населення, збереження і відтворення трудового потенціалу, утворення необхідної мотивації продуктивної праці, запобігання масовому безробіттю, здійснення політики заохочення ефективного платоспроможного попиту населення.

2.5. Суб'єкт і об'єкт соціальної політики

До суб'єктів соціальної політики належать людина, держава, суспільство, соціальні спільності та інститути, політичні партії, громадські організації, асоціації громадян, колективи, фонди, принципово нові для українського суспільства суб'єкти, зокрема, соціального захисту (підприємці, роботодавці) і суб'єкти, що здійснюють діяльність у різноманітних формах як у межах інституціональних структур, так і на громадських самодіяльних засадах. Об'єктом соціальної політики є суспільні, зокрема соціальні, відносини, процеси життєдіяльності соціуму, що безпосередньо чи опосередковано впливають на формування соціальної безпеки людини, задоволення нею власних соціальних потреб та інтересів, освоєння і творення соціальних цінностей.

Тема 3. Становлення ринкової економіки в Україні та зміни в соціальній політиці
(для самостійної роботи студентів)

Література [10; 11; 16; 25; 28; 35]

Тема 4. Нормативно-правова база соціальної політики в Україні. Інституційна база соціальної політики в Україні (для самостійної роботи студентів)

Література [1–9; 13; 15; 18; 27; 29]

Тема 5. Еволюція поглядів на роль держави в забезпеченні добробуту громадян. Поняття держави соціального добробуту на сучасному етапі

5.1. Стародавні теорії забезпечення добробуту громадян.

5.2. Соціальні програми X–XIX ст.

5.3. Розвиток соціальної політики у XX ст.

Література [18; 20; 33]

5.1. Стародавні теорії забезпечення добробуту громадян

Походження поняття “політика” пов’язують з назвою трактату “Політика”, **Аристотеля** (384–322 рр. до н. е.), де розглядаються засади організації та діяльності держави і політичної влади. З його точки зору, мета політики — забезпечити “найбільший добробут” громадян поліса.

Давньокитайський філософ **Конфуцій** (551–479 рр. до н. е.) розглядав сім’ю як модель держави, в якій піддані — це діти, а правитель наділявся якостями батька, зобов’язаного піклуватися про їх добробут, наставляти та виховувати їх.

Проте вже в IV–III ст. до н. е. у стародавньому Китаї виникла протилежна течія політичної думки — “легізм”, основна ідея якої полягала в тому, що держава повинна забезпечувати інтереси правителя, а не його підданих.

Окремі види соціальних програм, які запроваджувалися церквами та місцевими урядами, виникали в різні часи в різних країнах. Наприклад, за часів Київської Русі **князь Володимир I** Статутом 996 р. доручив духовенству громадську опіку, об’єктами якої були “старі жінки, удовиці... прочанки, старці... лікарні і їхні лікарі, пустельни-

ки, богомільниці”. Цим самим Статутом був визначений обов’язок сплачувати десятину доходу на утримання монастирів, церков, богодільень, лікарень та будинків для подорожніх

5.2. Соціальні програми X–XIX ст.

Соціальна допомога в XIX ст. організувалася переважно за територіальним принципом. Основні інститути громадської опіки були при земських, сільських, міських, церковноприходських територіальних одиницях. При цьому це були автономні системи допомоги, які значно різнилися за губерніями. Наприклад, у Чернігівському губернському земстві обов’язкова громадська опіка здійснювалася щодо душевнохворих; нужденних, які не мали змоги прогодуватися заробітком внаслідок малолітства, старості або хвороби, до того ж покинуті родичами, тобто підкидьки, сироти, хворі, каліки, хроніки та перестарілі; сімей, які потерпали внаслідок хвороби годувальника; алкоголіків. Одеське міське громадське управління наполягало на заснуванні робітних будинків з примусовою працею для жебраків та нероб, які прямували до великих міст; але разом з тим визнавало за необхідне опіку розумово неповноцінних та епілептиків. Київське губернське земство взагалі висловлювалося проти обов’язкової опіки, посилаючись на брак земських коштів, а також на те, що встановлення таких обов’язків тільки марно зв’яже діяльність органів громадської опіки.

5.3. Розвиток соціальної політики у XX ст.

Кардинальними подіями в історії соціальної політики були велика депресія 30-х років та Друга світова війна. Депресія засвідчила недосконалість обмежених програм страхування від безробіття, які існували на той час. Місцеві програми соціальної допомоги так само були не здатні підтримати гарантії прибутків. До кінця 30-х років країни, що не мали програм страхування безробіття, розглянули можливість їх введення або включення у програми соціального захисту.

Пропозиції англійця В. Беверіджа було покладено в основу ідеї “держави загального добробуту” (Welfare State), згідно з якою “людина повинна бути опікуваною від колиски до труни”.

Держава загального добробуту — це не просто термін, який визначає спосіб організації системи, а також нормативне поняття. Держава загального добробуту — це ідеал, де отримання послуг є правом кожного громадянина. У Великій Британії розуміння цього з’явилося за контрастом із Законом про бідність (1834 р.), який надавав під-

тримку тільки найбільш необхідним, зробивши роль клієнта такою мірою неприємною, як тільки це можливо. Таким чином, сучасні системи соціального захисту сформувалися протягом 40-х років ХХ ст.

У 1948 р. було прийнято *Загальну декларацію прав людини*. У цьому документі вперше було зведено ідеї, спільні для багатьох політичних, культурних та релігійних традицій. Декларація об'єднала основні права та свободи всіх людей, включаючи громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні.

Тема 6. Соціальні відносини як пріоритетна складова соціальної політики

6.1. Соціальна політика як складова політики в системі соціальних відносин.

6.2. Соціальна структура суспільства.

6.3. Соціально-класові відносини і соціальна політика, спрямована на їх розвиток.

6.4. Процеси соціальної мобільності як об'єкт соціальної політики.

Література [12; 20; 21; 42; 43; 46; 47]

6.1. Соціальна політика як складова політики в системі соціальних відносин

Поняття “соціальні відносини” вживається в широкому та вузькому значенні. У широкому розумінні соціальні відносини є синонімом поняття “суспільні відносини”, тобто протистоять природним відносинам. У такому розумінні соціальні відносини — це система соціальних зв'язків між людьми, в які вони вступають у процесі соціально-економічної, соціальної (у вузькому значенні), політичної, духовної взаємодії; це відносини, в основу яких покладено обмін цінностями, відносини соціальної залежності та влади. Зазначені елементи є важливими складовими соціального зв'язку.

У вузькому значенні під соціальними відносинами розуміють систему соціально-групових відносин. Основними видами соціальних відносин у зазначеному аспекті є соціально-класові, етнонаціональні, сімейно-шлюбні, територіально-поселенські, соціально-трудова та ін.

6.2. Соціальна структура суспільства

Як і поняття “соціальні відносини”, поняття “соціальна структура” вживається в широкому і вузькому значенні. Соціальна структу-

ра — це складова суспільства, в основу якої покладено процес функціонування та розвитку соціальних (суспільних) відносин. Соціальна структура суспільства характеризується сталими взаємовідносинами елементів у соціальній системі, кожний з яких функціонує на рівні складної підсистеми з певними взаємозв'язками, взаємозалежностями. Основними елементами соціальної структури є люди (індивіди, особистості), які обстоюють певні соціальні позиції (статуси) у системі соціальних відносин, виконуючи при цьому певні соціальні функції (ролі). Саме на основі статусно-рольових ознак соціальної структури суспільства відбувається об'єднання людей у соціальні спільності (класи, групи). У цьому зв'язку соціальну структуру суспільства часто визначають як сукупність статусів і ролей.

6.3. Соціально-класові відносини і соціальна політика, спрямована на їх розвиток

Основу соціальної структури суспільства становлять соціально-класові відносини. Тому серед основних пріоритетів, напрямів соціальної політики одне з основних місць відводиться соціальній політиці, спрямованій на розвиток та оптимальне функціонування соціально-класових відносин. Цей напрям є основним у соціальній політиці, мета якої полягає в розвитку соціальної структури суспільства.

Згідно з теорією соціальної стратифікації соціальні групи різняться становищем у системі соціальної нерівності певного суспільства; становищем соціальних груп у системі володіння владою; рівнем доходів; престижем особистості чи соціальної групи, її соціальним статусом; рівнем освіти. Отже, **страта** — це соціальна верства людей, які мають схожі об'єктивні показники за чотирма основними шкалами (вимірами) стратифікації: дохід, влада, освіта і престиж. Соціальна стратифікація — це сукупність розміщених у верхньому порядку соціальних верств, зокрема багатих, заможних та бідних, і водночас це процес, структура, основу якої становить природна та соціальна нерівність серед людей.

Клас — це будь-яка соціальна страта в сучасному суспільстві. Згідно з таким підходом у сучасному суспільстві виокремлюють не два протилежних класи, а кілька страт, здатних переходити одна в одну і які називають класами.

6.4. Процеси соціальної мобільності як об'єкт соціальної політики

Мобільність — це процес, пов'язаний зі зміною людиною, індивідом, сім'єю свого місця в соціальній структурі суспільства. Соціальна мобільність — це форма соціального відтворення, процес соціальних (горизонтальних, вертикальних) переміщень, перехід індивідів з одних соціальних класів, соціальних груп, верств до інших, пов'язаних як із соціальним піднесенням, так і з соціальним спадом.

Виокремлюють два основних типи соціальної мобільності — горизонтальну та вертикальну. Горизонтальна мобільність означає перехід індивіда з одного соціального статусу (соціальної позиції) в інший, що розміщені на одному рівні, коли перший статус еквівалентний другому. Вертикальна мобільність — процес переходу індивіда з однієї соціальної групи (страсти, класу, прошарку) в іншу. Вертикальна мобільність пов'язана з рухом як угору, так і вниз, тобто буває висхідна і спадна.

Змістовий модуль II. Основні елементи захисту громадян у ринкових умовах

Тема 7. Соціальний захист людини як система. Напрями соціального захисту

7.1. Поняття соціального захисту.

7.2. Система соціального захисту в Україні.

Література [2; 4; 6–9; 11; 30; 37]

7.1. Поняття соціального захисту

Соціальний захист — це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. Організаційно-правові заходи передбачають створення інститутів соціального захисту і законів, які повинні керувати їх діяльністю, економічні — формування механізмів перерозподілу доходів, тобто стягнення податків та інших платежів і трансфертів. Отже, з позицій економіки соціальний захист — це правила перерозподілу суспільного багатства на користь людей, які тимчасово чи постійно потребують особливої підтримки з боку суспільства: від багатих до бідних, від здорових до хворих, від молодих до літніх.

Заходи соціального захисту мають подвійну спрямованість. В одних випадках вони покликані надавати пасивну підтримку членам суспільства, які з певних причин опинились у скрутному становищі. Пасивна підтримка надається у вигляді соціальної допомоги — допомоги суспільства особі або сім'ї, яка не має достатніх засобів існування. Соціальна допомога по суті є адресною, адже вона надається лише тим, хто її потребує. Через соціальну допомогу соціальний захист виконує лікувальну, реабілітаційну функцію, яка полягає в тому, щоб допомогти людям, які потрапили у скрутну життєву ситуацію, зубожіли, вийти з цього стану і не опинитися на узбіччі суспільства.

Водночас ще важливішими є заходи, спрямовані на запобігання ситуаціям, що загрожують добробуту людини, на стимулювання активності особи. Соціальний захист виконує превентивну, запобіжну функцію, захищаючи особу та її сім'ю від втрати доходу, що пов'язано з безробіттям, старінням, хворобою або смертю, і поліпшення добробуту сім'ї через соціальні служби та за рахунок грошової допомоги на виховання дітей. Система соціального захисту включає соціальне страхування, програми зайнятості, охорони здоров'я тощо. Отже, соціальний захист передбачає як пасивні, так і активні засоби підтримки доходів. Пасивними заходами є соціальна допомога, активними — соціальне страхування (тобто забезпечення доходів на випадок втрати працездатності чи роботи), лікування і профілактика хвороб, сприяння здобуттю освіти й підвищенню кваліфікації.

7.2. Система соціального захисту в Україні

Сучасні системи соціального захисту охоплюють весь життєвий цикл людини, передбачаючи заходи захисту її добробуту від народження до смерті. Поряд із соціальним страхуванням і соціальною допомогою такими заходами є сімейна політика, захист прав дитини, матеріальна підтримка сімей з дітьми, рання імунізація, сприяння освіті, соціальна робота в неблагополучних сім'ях і соціальне обслуговування дітей-інвалідів. Активна політика на ринку праці сприяє ефективній зайнятості працездатного населення. Так звана гендерна політика спрямована на усунення дискримінації за ознакою статі, забезпечення реальної рівноправності жінок.

У системі соціального захисту соціальна робота є ланкою, що поєднує адміністративно-правову систему соціального захисту з тими, для кого вона призначена, — населенням. Носієм функції

поєднання є соціальний працівник, основне завдання якого — зробити доступними наявні соціальні служби для їх клієнтів. Основна функція соціального працівника полягає в допомозі людям поводитися адекватно до складного, спеціалізованого, технологічно орієнтованого суспільства, частиною якого є найближче оточення — сім'я, трудовий колектив, сусіди. Крім того, він повинен також надавати ефективні гуманітарні послуги індивідам, сім'ям, групам, громадам і суспільству з метою поліпшення якості життя та функціонування соціуму.

Тема 8. Соціальне страхування

8.1. Загальна характеристика соціального страхування.

8.2. Види соціального страхування.

Література [2; 9; 11; 20; 22; 26; 38]

8.1. Загальна характеристика соціального страхування

Основна мета соціального страхування — забезпечити достатній рівень компенсації доходу трудящих у разі втрати працездатності або роботи і реабілітаційних заходів. Через систему соціального страхування здійснюються такі виплати: у зв'язку з загальним захворюванням; трудовим каліцтвом і професійним захворюванням; по вагітності й пологах; по догляду за хворою дитиною; пенсії; допомоги на поховання; компенсація вартості путівок на лікування і відпочинок та ін. Соціальне страхування виходить за межі системи соціального забезпечення — воно розв'язує також завдання, пов'язані зі збереженням і відновленням здоров'я, профілактикою професійної захворюваності та виробничого травматизму, запобіганням безробіттю. Отже, соціальне страхування виконує як відновлювально-компенсаційну, так і охоронно-попереджувальну функцію.

Соціальне страхування — це система правових, економічних і організаційних заходів, покликаних компенсувати окремі види соціальних ризиків.

8.2. Види соціального страхування

Світовий досвід засвідчує, що до основних видів (галузей) соціального страхування, що забезпечують прийнятний рівень соціального захисту, належать:

- страхування пенсій (за віком і по інвалідності через загальні захворювання, нещасні випадки в побуті та на транспорті);
- страхування від нещасних випадків на виробництві (виробничий травматизм і професійні захворювання), що передбачає страхування на випадок тимчасової та постійної втрати працездатності;
- страхування на випадок тимчасової втрати працездатності;
- страхування на випадок безробіття;
- медичне страхування.

Такі види соціального захисту, як допомога малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, сім'ям з неповнолітніми дітьми, не пов'язані з трудовою діяльністю, не є страховими за природою і забезпечуються, як правило, через систему державної соціальної допомоги та інші державні соціальні програми.

У сучасних умовах значної диференціації доходів трудящих природно, що поряд з обов'язковим існує добровільне страхування, де страхувальниками є як роботодавці, так і трудящі. Питання про добровільне (додаткове) страхування має вирішуватися в кожному конкретному випадку за посередництвом колективних договорів або індивідуально.

Пенсійне страхування

У класичному вигляді пенсії за віком в основі мають довгостроковий договір між працюючим населенням і тими, хто через похилий вік не може працювати, але в минулому матеріально (через сплату страхових внесків) підтримував осіб похилого віку. Тут спрацьовує принцип страхової солідарності: усі сплачують внески, хоча й у різний час, і відбувається горизонтальний перерозподіл доходів від тих, з ким страхова подія не відбулася, до тих, з ким вона відбулася. На відміну від інших видів страхування, де страхуються несприятливі події в житті людини, ризиком у пенсійному страхуванні є тривалість непрацездатного періоду внаслідок похилого віку, власне ризик довголіття.

Пенсійне забезпечення має три основні цілі:

- захист від бідності при настанні старості;
- гарантування певного рівня доходу після завершення трудової діяльності;
- захист зазначеного доходу від подальшого абсолютного та відносного знецінення.

У багатьох країнах утворилися пенсійні системи, які складаються з трьох рівнів, що доповнюють один одного. Перший рівень — це забезпечення всім громадянам, які досягли пенсійного віку, фіксованого мінімуму пенсійного забезпечення незалежно від трудового стажу. Цей вид пенсій фінансується через систему обов'язкового пенсійного страхування, а за відсутності необхідного страхового стажу дотується з державного бюджету. Другий рівень — це пенсії, що так само надаються з фондів обов'язкового страхування, розмір яких залежить від попереднього заробітку (як правило, за кілька останніх років). Фінансування пенсій перших двох рівнів здійснюється за розподільчим принципом: внески працюючого населення використовуються для виплати пенсій особам літнього віку. Третій рівень — це приватне страхування пенсій за принципом персоніфікації страхових рахунків і капіталізації внесків як індивідуальне, так і професійне (корпоративне), тобто пов'язане з певним підприємством або галуззю і призначене для приватних осіб, які хотіли б мати вищий рівень матеріального забезпечення в літньому віці порівняно з тим, що забезпечується державним обов'язковим соціальним страхуванням і залежить від офіційної заробітної плати.

По-перше, трирівнева система не лише сприяє захисту незапрацездатних громадян від зuboжіння (передусім тих, хто сам про себе не подбав), а й забезпечує можливість працездатним власною працею забезпечити свій матеріальний добробут після втрати працездатності. По-друге, додаткове добровільне страхування є інструментом досягнення більшої економічної свободи, сприяє більшій незалежності громадян від держави і економічному зростанню через інвестування нагромаджених коштів. Зауважимо, що зазвичай держава сприяє заощадженням (окрім екстраординарних випадків за значного зниження споживчого попиту).

З урахуванням цих обставин спеціалісти рекомендують здійснювати пенсійну реформу, створивши трирівневу систему пенсійного забезпечення. Перший рівень — традиційна солідарна або єдина, уніфікована щодо розміру незалежно від попередніх заробітків пенсія, другий — обов'язкова накопичувальна система за члійською технологією (державна або приватна), третій — звичайні приватні добровільні накопичувальні пенсійні схеми.

Особливості пенсійної системи в Україні полягають в тому, що вона є солідарною пенсійною системою, а також не становить страхову систему повною мірою, оскільки передбачає виплату соціальних

пенсій особам, які не були застраховані в цій системі, тобто не сплачували внесків, до того ж пенсії окремим категоріям населення, як, наприклад, військовослужбовцям, сплачуються за рахунок державного бюджету. Такі особливості зумовлені тим, що існуюча наразі пенсійна система залишилася Україні у спадок з часів Радянського Союзу і її характеристики зумовлювалися суспільно-економічним устроєм. Таким чином, вона є радше системою пенсійного забезпечення, а не страхування. Нині пенсійне забезпечення в Україні регулюється Конституцією України, міждержавними угодами та 22 законодавчими актами України.

Державну політику у сфері пенсійного забезпечення здійснює Міністерство праці та соціальної політики України. Управління фінансами пенсійного забезпечення здійснюється через Пенсійний фонд України.

Соціальне страхування на випадок безробіття

Запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття принципово змінило діючу в Україні до 2001 р. систему соціального захисту від безробіття, насамперед через запровадження нового механізму підтримки доходів безробітних, яким встановлено залежність отримання допомоги по безробіттю від сплати застрахованою особою страхових внесків та страхового стажу.

Кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття використовуються на виплату матеріального забезпечення та надання соціальних послуг.

Види матеріального забезпечення:

- *допомога по безробіттю*, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;
- *матеріальна допомога в період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного*;
- *матеріальна допомога по безробіттю, одноразова матеріальна допомога* безробітному та непрацевдатним особам, які перебувають на його утриманні;
- *допомога на поховання* в разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Види соціальних послуг:

- *професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації та профорієнтація*;

- пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних та фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних;
- інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням

Кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, спрямовуються на фінансування:

- допомоги по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною);
- допомоги по вагітності та пологах;
- допомоги при народженні дитини;
- допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
- допомоги на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві);
- забезпечення оздоровчих заходів (оплата путівок на санаторно-курортне лікування застрахованим особам та членам їхніх сімей, до дитячих оздоровчих закладів, часткове утримання санаторіїв-профілакторіїв, надання соціальних послуг у позашкільній роботі з дітьми).

Допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованим особам залежно від розміру заробітної плати (доходу) і страхового стажу.

Соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності

Кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, згідно зі ст. 21 Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” спрямовуються на таке:

- *відшкодування шкоди*, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті особам, які перебували на його утриманні;
- *організацію поховання померлого*, відшкодування вартості пов'язаних з цим ритуальних послуг відповідно до місцевих умов;
- сприяння створенню умов для своєчасного надання *першої невідкладної допомоги* потерпілому в разі настання нещасного випадку, швидкої допомоги в разі потреби його госпіталізації, ранньої діагностики професійного захворювання;
- *організацію лікування потерпілого* у власних спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах або на договірних засадах в інших лікувально-профілактичних закладах з метою якнайшвидшого відновлення здоров'я застрахованого;
- забезпечення потерпілому разом із відповідними службами охорони здоров'я за призначенням лікарів повного обсягу постійно доступної, раціонально організованої *медичної допомоги*;
- впровадження всіх необхідних заходів для підтримання, підвищення та *відновлення працездатності потерпілого*;
- забезпечення згідно з медичним висновком *домашнього догляду* за потерпілим, допомоги у веденні домашнього господарства (або компенсування йому відповідних витрат), сприяння наданню потерпілому, який проживає в гуртожитку, ізольованого житла;
- відповідно до висновку лікарсько-консультаційної комісії (ЛКК) або медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) проведення *навчання та перекваліфікації потерпілого* у власних навчальних закладах або на договірних засадах в інших закладах перенавчання інвалідів, якщо внаслідок ушкодження здоров'я або заподіяння моральної шкоди потерпілий не може виконувати попередню роботу; працевлаштувати осіб зі зниженою працездатністю;
- *організацію робочих місць для інвалідів* з компенсуванням при цьому витрат виробництва, які не покриваються коштами від збуту виробленої продукції, за рахунок Фонду;
- у разі невідкладної потреби надання *інвалідам разової грошової допомоги* або за рішенням виконавчої дирекції Фонду та її регіональних управлінь допомоги у вирішенні соціально-побутових питань;
- сплату за потерпілого внесків на *медичне та пенсійне страхування*.

Усі види соціальних послуг та виплат надаються застрахованому та особам, які перебувають на його утриманні, незалежно від того, чи зареєстровано підприємство, на якому стався страховий випадок, у Фонді соціального страхування від нещасних випадків.

Тема 9. Соціальна допомога: види і форми

9.1. Система державної соціальної допомоги в Україні.

9.2. Державні соціальні гарантії в Україні.

Література [1; 8; 18; 20; 22; 37]

9.1. Система державної соціальної допомоги в Україні

Державна соціальна допомога, що надається в Україні, поділяється за критеріями відбору отримувачів на такі види:

- соціальна допомога, яка надається з урахуванням потреб, але без урахування доходу чи майнового стану;
- адресна соціальна допомога, яка надається з урахуванням доходу та майнового стану.

Державна допомога сім'ям з дітьми

Відповідно до ст. 3 Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми” призначаються такі види допомоги сім'ям з дітьми:

- у зв'язку з вагітністю та пологами;
- одноразова при народженні дитини;
- по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
- на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням.

Державна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам

Відповідно до Закону України “Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам” призначаються такі види допомоги:

- державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам;
- надбавка на догляд.

Інвалідам з дитинства, які мають одночасно право на державну соціальну допомогу і пенсію, призначається державна соціальна допомога або пенсія за їх вибором.

Державна допомога малозабезпеченим сім'ям — щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

Малозабезпечена сім'я — це така, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Допомога малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу

Щомісячна грошова допомога малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним надається (відповідно до ст. 5 Закону України “Про психіатричну допомогу”), якщо середньомісячний сукупний дохід сім'ї нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Допомога надається у грошовій формі в розмірі одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Програма житлових субсидій

Житлова субсидія — вид матеріальної допомоги для адресної підтримки рівня доходів малозабезпечених громадян. Житлові субсидії в Україні надаються як у безготівковій формі і становлять зменшення фінансових зобов'язань громадян за спожиті житлово-комунальні послуги, так і у грошовій формі на придбання палива та скрапленого газу.

Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування за рахунок власних коштів можуть запроваджувати додаткові види допомоги та встановлювати доплати до всіх видів державної допомоги.

9.2. Державні соціальні гарантії в Україні

У 2000 р. було прийнято Закон України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”, де, зокрема, зазначається, що основні державні соціальні гарантії встановлюються з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень.

Державні соціальні гарантії — це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими

актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму.

Держава гарантує забезпечення основних потреб громадян на рівні встановлених законом державних соціальних стандартів і нормативів.

Державні соціальні стандарти — це встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на основі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Категорія мінімуму засобів існування є вихідним пунктом розробки соціальних нормативів. У цій категорії розрізняють три рівні:

- *соціальний мінімум* — задоволення потреб на рівні, достатньому для нормального способу життя (нормальний спосіб життя визначається як такий, що притаманний більшості населення країни, зумовлений її історичним, культурним та економічним розвитком і практично наявний на конкретний момент часу);
- *прожитковий мінімум* — задоволення потреб на рівні, необхідному для виживання людини в суспільстві як соціальної істоти (межа бідності);
- *фізіологічний мінімум* — сукупність засобів існування, достатніх для виживання людини як біологічної істоти.

Бідність — це неможливість через нестачу коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період. За іншим визначенням бідність — це неможливість підтримувати мінімальний рівень споживання, що визначається на основі фізіологічних, соціальних і культурно зумовлених нормативів. Інструментом для визначення поширеності бідності та ступеня зубожіння населення є межа бідності. Люди вважаються бідними, якщо їхні доходи або споживання нижчі за певний рівень, що його визначають як межу бідності. Теоретично згідно з трактуванням бідності є два основних способи визначення межі бідності — нормативний та відносний (статистичний).

Соціальні норми і нормативи — це показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та

забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами [3].

За характером задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються на *нормативи споживання; нормативи забезпечення; нормативи доходу*.

За рівнем задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються на *нормативи раціонального споживання; нормативи мінімального споживання; статистичні нормативи*.

Державні соціальні гарантії визначаються на основі соціальних норм і нормативів. Види державних соціальних нормативів: *у сфері соціального обслуговування; у сфері житлово-комунального обслуговування; у сфері охорони здоров'я; у сфері забезпечення навчальними закладами*.

Основними державними соціальними гарантіями в Україні відповідно до законодавства визначені мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

До державних соціальних гарантій належать також такі:

- рівень життя населення, що постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;
- рівень оплати праці працівників різної кваліфікації в установах та організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів;
- стипендії учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів;
- індексація доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх грошових доходів в умовах підвищення цін;
- надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, торгівлі та громадського харчування;
- забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки.

Індексація — це механізм підвищення грошових доходів громадян, що дає можливість частково або повністю відшкодувати їм подорожчання споживчих товарів і послуг. Індексація може здійснюватися двома шляхами:

- збільшенням доходів на певний відсоток за певний час (раз на рік, на квартал);
- коригуванням доходів відповідно до підвищення рівня цін на наперед встановлений відсоток.

Система надання пільг в Україні базується на принципі відшкодування витрат підприємствам, які надають послуги (житлово-комунальні, транспортні, зв'язку тощо) або товари. Відповідно до законодавства розрахунки за зазначеними видатками здійснюються здебільшого в безготівковій формі. До найпоширеніших належать **пільги** щодо *плати за житло, комунальні послуги; плати за користування паливом; плати за проїзд міським пасажирським, приміським та міжміським транспортом; встановлення телефону та плати за користування ним; забезпечення санаторно-курортним лікуванням; забезпечення спецавтотранспортом; забезпечення протезами та протезно-ортопедичними виробами; плати за медикаменти; зубо-протезування.*

Ще одним з видів соціального захисту в Україні є компенсації.

Компенсація — це передбачене законодавством фінансове або майнове (натуральне) відшкодування громадянину зазнаних ним витрат або втрат (у зв'язку з виконанням ним трудових обов'язків, внаслідок техногенних або природних катастроф, підвищення цін, міжнаціональних конфліктів та ін.).

Змістовий модуль III. Окремі напрями соціальної політики

Тема 10. Соціально-демографічна політика (населення як суб'єкт і об'єкт соціальної політики) (для самостійної роботи студентів)

Література [11; 19; 23; 24; 28; 34; 44; 47]

Тема 11. Соціальна політика, спрямована на регулювання етнонаціональних відносин

11.1. Соціальна політика як чинник формування економічних заasad для стабільного етнонаціонального розвитку.

11.2. Регулювання процесів формування та реалізації інтересів у сфері етнонаціонального буття.

11.3. Етнонаціональна політика як чинник утвердження консолідуючих цінностей національної ідеї.

11.4. Етносоціальна політика, спрямована на розвиток національної культури, задоволення духовних потреб людини.

11.5. Основні засади оптимізації мовної політики.

11.6. Правові засади етнопонаціональної політики.

Література [10; 12; 20; 32; 39; 40; 43; 47]

11.1. Соціальна політика як чинник формування економічних засад для стабільного етнопонаціонального розвитку

Важливим напрямом соціальної політики є регулювання етнопонаціональних відносин, процесів етносоціального розвитку. В основу соціальної політики, спрямованої на регулювання етнопонаціональних відносин, покладено додержання прав, свобод та рівності громадян України усіх національностей перед законом, забезпечення участі їх в усіх сферах суспільного життя, оптимальне врахування інтересів, створення сприятливих умов для розвитку кожної нації, реалізація етнопонаціонального потенціалу, етнічної індивідуальності, вільний розвиток усіх народів, формування міжетнічної єдності суспільства, недопущення будь-яких привілеїв чи обмежень за етнопонаціональними ознаками, розпалювання міжетнічної ворожнечі та пропаганди національної переваги.

11.2. Регулювання процесів формування та реалізації інтересів у сфері етнопонаціонального буття

Суттєвою складовою процесу регулювання етнопонаціональних відносин є створення умов для формування та реалізації національних інтересів, поєднання національних інтересів людини, етнічної індивідуальності та суспільства, держави, національних і вселюдських інтересів, етнічного та соціального в національному.

Формування та реалізація національних інтересів, що відбивають інтереси всіх людей незалежно від їх етнопонаціональних ознак (на відміну від інтересів нації), — це складний процес виявлення і розв'язання суперечностей в усіх сферах етносуспільного буття, які безпосередньо чи опосередковано впливають на становлення і вираження цього інтересу, поєднання різних його видів і форм прояву — однакових, різних, протилежних тощо.

11.3. Етнопонаціональна політика як чинник утвердження консолідуючих цінностей національної ідеї

Духовною першоосновою, ідеологічною домінантою, ідейно-гуманістичним ядром і джерелом етнопонаціонального розвитку сус-

пільства, основою стратегії етнонаціональної політики є національна ідея. Саме національна ідея, яка базується на високих національних і вселюдських цінностях (а не на абстрактних утопіях), здатна стати консолідуючим, інтегруючим і гармонізуючим чинником етнонаціонального поступу, квінтесенцією суспільного розвитку. Така ідея є джерелом державотворчої енергії народу, етнонаціональної спільності, етнічної індивідуальності людини, її життєздатності, ідеологією державного будівництва (але не державною ідеологією). Національна ідея — це внутрішня основа нації, її іманентна сила, розвиток і збагачення якої становлять сенс її життєдіяльності. Тому створення умов для втілення національної ідеї є важливим завданням і метою здійснення регулятивної діяльності, спрямованої на розвиток етнонаціональних відносин.

11.4. Етносоціальна політика, спрямована на розвиток національної культури, задоволення духовних потреб людини

Одним з основних напрямів етнонаціональної політики є створення умов для вільного розвитку культури і традицій усіх етносів України та національної культури. Така політика має бути спрямована на формування цілісної, універсальної структури культури, яка б передбачала виховання бережливого ставлення до національної культурної спадщини, сприяла як відтворенню та збереженню історичних етнонаціональних культурних надбань, так і розвитку та збагаченню сучасних культурних цінностей. Слід надати розвитку культур усіх етносів і національної культури не галузевого, а універсального загальнодержавного значення, що повинно зумовити утворення єдиного культурного простору в країні.

11.5. Основні засади оптимізації мовної політики

Важливим напрямом процесу оптимізації регулювання етнонаціональних відносин є підвищення ефективності мовної політики. Мовна політика використовує сукупність правових, політичних, культурних та інших засобів, спрямованих на задоволення багатогранних мовних потреб людей різних національностей з урахуванням регіональних особливостей, вільний розвиток і рівноправне використання мов, збагачення білінгвізму на основі загальнонаціонального та регіонального.

Основна мета мовної політики, яка має визначитися Конституцією України та її національними інтересами як суверенної держави, полягає в розвитку української мови та утвердженні її держав-

ності, задоволенні мовних потреб національних меншин. Чинником оптимізації мовної політики є створення всебічних умов для посилення в суспільстві ролі та значення державної, української мови, розв'язання суперечностей між сутністю національної культури та мовними засобами її реалізації.

11.6. Правові засади етнонаціональної політики

Неодмінною умовою оптимізації процесу регулювання етнонаціональних відносин є його законодавче забезпечення, зміцнення правових засад розвитку етнонаціонального буття. Правові засади етнонаціональної політики відображають особливості функціонування національної правової системи, спрямованої на юридичне закріплення правового статусу суверенних держав, територій, послідовної реалізації в життя конституційного принципу рівноправності громадян незалежно від расової та етнонаціональної приналежності, вільне самовизначення людини будь-якої національності.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Напрями загальнодержавної програми соціальної підтримки молодих сімей в Україні.
2. Шляхи підвищення ефективності надання допомоги по безробіттю, багатодітним та неповним сім'ям в Україні.
3. Шляхи оптимізації соціальної допомоги дітям-інвалідам в Україні. Аналіз досвіду допомоги дітям-інвалідам за кордоном.
4. Проблеми та причини незадоволеності соціальною допомогою інвалідам-чорнобильцям в Україні.
5. Проблеми соціальної допомоги афганцям в Україні.
6. Державна підтримка системи освіти в Україні на сучасному етапі: проблеми та шляхи їх вирішення.
7. Державна підтримка охорони здоров'я в Україні та її порівняння із зарубіжними системами.
8. Аналіз екологічного стану країни та шляхи державного регулювання екологічної безпеки.
9. Аналіз соціальних проблем житлової політики та необхідність її реформування.
10. Соціальна політика в галузі культури та мистецтва: проблеми, шляхи їх вирішення та вдосконалення.

11. Боротьба зі СНІДом в Україні та за кордоном: проблеми, напрями, порівняльний аналіз.
12. Причини поширення бідності в Україні. Порівняльний аналіз рівня бідності у країнах з різним економічним рівнем.
13. Пріоритетні напрями реформування та вдосконалення соціальної сфери в Україні.
14. Аналіз джерел фінансування соціальної політики в Україні, напрями їх урізноманітнення.
15. Роль глобальної концепції людського розвитку у процесі розвитку соціальної політики в Україні.
16. Ідея соціальної справедливості: історія і сучасність.
17. Визначення поняття “соціальна держава”, сутність та особливості її становлення.
18. Проблема багатства і бідності в українському суспільстві.
19. Суб’єкти соціальної політики та шляхи оптимізації їх діяльності.
20. Людина як суб’єкт соціальної політики.
21. Держава як суб’єкт соціальної політики.
22. Пріоритети здійснення соціальної політики.
23. Соціальна політика щодо регулювання соціально-класових відносин процесів соціальної мобільності.
24. Основні риси соціальної політики щодо регулювання етно-соціальних процесів.
25. Основні пріоритети соціальної політики щодо регулювання сімейно-шлюбних відносин.
26. Соціальна політика із захисту трудових прав громадян.
27. Державна соціальна політика в галузі охорони праці.
28. Житлова політика та шляхи її реформування.
29. Галузь охорони здоров’я та шляхи її реформування.
30. Екологічні проблеми соціальної політики.
31. Державна податкова політика і доходи населення.
32. Проблеми захисту трудових прав громадян на сучасному етапі.
33. Соціальна підтримка сім’ї, жінок, дітей, молоді.
34. Політичні партії та громадські організації у структурі суб’єктів соціальної політики.
35. Основні проблеми і суперечності розвитку соціальної сфери та здійснення соціальної політики в Україні.
36. Соціальна політика щодо регулювання соціально-класових інтересів.

37. Основні тенденції розвитку соціально-класової структури сучасного українського суспільства.
38. Сучасні проблеми етнонаціонального розвитку суспільства.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Соціальна підтримка молодих сімей в Україні.
2. Державна підтримка системи освіти в Україні та за кордоном.
3. Державна підтримка охорони здоров'я в Україні та за кордоном.
4. Соціальні проблеми житлової політики та необхідність її реформування.
5. Аналіз соціальної політики в галузі культури та мистецтва.
6. Боротьба зі СНІДом в Україні та за кордоном.
7. Аналіз проблеми бідності в Україні та за кордоном.
8. Напрями реформування соціальної сфери в Україні.
9. Аналіз джерел фінансування соціальної політики в Україні.
10. Напрями вдосконалення соціальної політики в Україні.
11. Напрями розвитку соціальної політики на підприємстві.
12. Глобальна концепція людського розвитку: сутність і основний зміст.
13. Ідея соціальної справедливості: історія і сучасність.
14. Соціальна держава: сутність та особливості становлення.
15. Проблема багатства і бідності в українському суспільстві.
16. Суб'єкти соціальної політики та шляхи оптимізації їх діяльності.
17. Пріоритети здійснення соціальної політики.
18. Соціальна політика щодо регулювання етносоціальних процесів.
19. Основні пріоритети соціальної політики щодо регулювання сімейно-шлюбних відносин.
20. Житлова політика та шляхи її реформування.
21. Галузь охорони здоров'я та шляхи її реформування.
22. Екологічні проблеми соціальної політики.
23. Державна податкова політика і доходи населення.
24. Проблеми захисту трудових прав громадян на сучасному етапі.
25. Політичні партії та громадські організації у структурі суб'єктів соціальної політики.

26. Основні проблеми і суперечності розвитку соціальної сфери та здійснення соціальної політики в Україні.
27. Тенденції розвитку соціально-класової структури сучасного українського суспільства.
28. Сучасні проблеми етнопонаціонального розвитку суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Конституція України. — К.: Право, 1996. — 54 с.
2. Закон України “Про зайнятість населення” // Закони України. — К.: Книга, 1993. — Т. 1. — С. 252–268.
3. Закон України “Про колективні договори і угоди” // Закони України. — К.: Книга, 1996. — Т. 6. — С. 5–11.
4. Закон України “Про пенсійне забезпечення” // Закони України. — К.: Книга, 1996. — Т. 2. — С. 254–285.
5. Закон України “Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)” // Закони України. — К.: Книга, 1996. — Т. 15. — С. 332–343.
6. Закон України “Про оплату праці” // Закони України. — К.: Книга, 1996. — Т. 8. — С. 210–218.
7. Закон України “Про охорону праці” // Закони України. — К.: Книга, 1996. — Т. 4. — С. 114–133.
8. Закон України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми” // Закони України. — К.: Книга, 1996. — Т. 4. — С. 247–267.
9. Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” // Закони України. — К.: Книга, 1996. — Т. 1. — С. 301–309.
10. Бідак В. Гуманістична складова соціальної політики в умовах економічних трансформацій // Україна: аспекти праці. — 2001. — № 5.
11. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. — Донецьк, 2001.
12. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. — К., 1998.
13. Величко О. Бюджетне фінансування соціальної інфраструктури. Проблеми та перспективи // Економіка України. — 1997. — № 7. — С. 12–24.

14. *Витренко Н.* Соціальна інфраструктура України. Оцінка рівня та перспектив розвитку. — К., 1993.
15. *Гайдуцький П., Подолева О.* Фінансування соціальної політики. — К.: Вид-во УАДУ, 1995 — 64 с.
16. *Ганслі Теренс М.* Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. — К.: Основи, 1996.
17. *Головатий М.* Багаті і бідні: добро чи зло // Уряд. кур'єр. — 2002. — С. 118.
18. *Іванова О.* Соціальна політика: теоретичні аспекти. — К., 2003.
19. *Скуратівський В., Шевченко М.* Соціальні системи та соціологічні методи дослідження: Навч. посіб. — К.: Вид-во УАДУ, 1998. — 188 с.
20. *Скуратівський В., Палій О.* Основи соціальної політики. — К.: МАУП, 2002.
21. *Спікер П.* Соціальна політика: теми та підходи. — К.: Фенікс, 2000.
22. *Ягодка А. Г.* Соціальна інфраструктура і політика: Навч. посіб. — К.: Вид-во КНЕУ, 2000. — 212 с.

Додаткова

23. *Демографічна криза в Україні.* Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / За ред. В. Сташенка. — К., 2001.
24. *Економічний розвиток і державна політика.* Практикум. Вип. 8. Соціальна політика / За заг. ред. І. Розпутенка. — К., 2002.
25. *Зайнятість та ринок праці:* Міжвід. наук. зб. / Відп. ред. В. Онікєнко. — К., 2001. — Вип. 11.
26. *Івашкевич В.* Пенсійна реформа в Україні // Україна: аспекти праці. — 2001. — № 2.
27. *Карлін Н.* Фінансове забезпечення закладів соціальної сфери // Фінанси України. — 1999. — № 1.
28. *Лібанова Е.* Ринок праці (соціально-демографічні аспекти). — К., 1996.
29. *Мандибура В.* Соціальна політика держави та її структурні складові // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 7.
30. *Мандибура В.* Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. — К., 1998.
31. *Основы социальной работы: Учебник* / Отв. ред. Н. Павленок. — М.: ИНФРА-М, 1997 — 124 с.

32. *Основи законодавства України про культуру* // Голос України. — 1993. — 28 бер.
33. *Пал Леслі А.* Аналіз державної політики. — К.: Основи, 1999.
34. *Парсонс Т.* Система современных обществ. — М., 1997.
35. *Петюх В.* Ринок праці: Навч. посіб. — К., 1999.
36. *Правовідносини в сфері житлово-комунальних господарств України:* Практ. посіб. — К., 1999.
37. *Проблеми бідності в контексті української стратегії реформ.* Ефективність державного управління/ За заг. ред. І. Розпуненка. — К., 2002.
38. *Роик В.* Социальное страхование: история, проблемы, пути совершенствования. — М., 1994.
39. *Скрипнюк О.* Соціальна правова держава в Україні. Проблеми теорії і практики. — К., 2000.
40. *Скуратівський В.* Етносоціальна культура: проблема саморегулювання. — К., 1993.
41. *Скуратівський В.* Концептуальні засади гуманітарної політики в Україні // Вісн. УАДУ при Президентіві України. — 1996. — № 2.
42. *Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е.* Соціальна політика: Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління». — К.: Вид-во УАДУ, 1997. — 360 с.
43. *Скуратівський В.* Соціальна політика в контексті європейської стратегії в Україні // Вісн. УАДУ при Президентіві України. — 2002. — № 3.
44. *Смирнов С.* Региональные аспекты социальной политики. — М.: Гелиос, 1999. — 88 с.
45. *Стоян О.* Соціальна політика держави та профспілки // Україна: утвердження незалежності держави. — К., 2001.
46. *Україна на порозі ХХІ століття: уроки реформ та стратегії розвитку* // Матер. наук. конф. — К., 2001.
47. *Українське суспільство на протязі третього тисячоліття* / За ред. М. Шульги. — К., 1999.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Зміст дисципліни за модулями, плани семінарських занять.	
Основні поняття та визначення тем.....	4
Питання для самостійної роботи	26
Теми рефератів	28
Список літератури	29

Відповідальний за випуск *Ю. В. Нешкуренко*
Редактор *І. В. Хронюк*
Комп'ютерне верстання *М. М. Соколовська*

МАУП

Зам. № ВКЦ-2728

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП